

ชื่อผลงานวิจัย (ไทย)

การพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรมโดยอาศัยหลักสามัคคีธรรม

ชื่อผลงานวิจัย (อังกฤษ)

Self – development base on principle of unity buddhism

ชื่อนักวิจัย

นางรุ่งทิพย์ กล้าหาญ

ปีที่ผลงานวิจัยเสร็จ

พ.ศ. 2551

ประเภทของงานวิจัย

อื่นๆ

คำสำคัญ

การพัฒนาตนเอง , หลักพุทธธรรม

ความเป็นมา/หลักการและเหตุผล

พุทธศาสนาเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนจะต้องแก้ไขพัฒนาตนเองอยู่เสมอ และตลอดเวลา โดยไม่ประมาท เพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ สมดุลง่ายทางกาย ทางศีล ทางจิต และปัญญา ด้วยการเรียนรู้และการปฏิบัติที่มีคุณภาพ กลมกลืนกับวิถีชีวิตและบริบทแวดล้อม มีความสุขจากการเข้าใจรู้เท่าทันตนเองซึ่งเป็นหลักธรรมเกี่ยวกับ ทมะสิกขา และภาวนา

การที่บุคคลจะพัฒนาตนเองได้จะต้องเป็นผู้มุ่งมั่นที่จะเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงตัวเอง โดยการรู้จักเลือกหาแหล่งความรู้และแบบอย่างที่ดี รู้จักจัดระเบียบชีวิต มีการวางแผนและจัดการกิจการงานต่างๆ อย่างมีระบบระเบียบ สร้างสรรค์กิจการที่ดีงามและมีประโยชน์ มีสติ รู้จักแก้ปัญหาและพึ่งตนเอง ด้วยการควบคุมตนเองทั้งทางร่างกายและจิตใจ การพัฒนาตนสำหรับวัยรุ่นท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมปัจจุบัน จึงต้องเป็นหน้าที่ของทุกฝ่ายในสังคมทั้งครอบครัว ชุมชน โรงเรียน สื่อและศาสนา ต้องประสานความร่วมมือกันและกัน และปฏิบัติอย่างต่อเนื่องภายใต้บริบททางสังคม – วัฒนธรรมที่สอดคล้องกัน

อนึ่งสถานการณ์ทางสังคมปัจจุบัน และระบบทุนนิยมเสรีที่รีบเร่งแข่งขันให้ความสำคัญกับมูลค่าทางวัตถุจนละเลยคุณค่าทางจิตใจ เพิ่มความเป็นปัจเจกและพวกพ้องการสนใจใส่ใจแบ่งปันด้วยเอื้ออาทรระหว่างกันลดลง การรับและชื่นชมในวัฒนธรรมต่างชาติ ทั้งยังมีกระแสความคิดเห็นที่แตกต่างทางความคิดความเชื่อทางการเมือง ทำให้เกิดความแตกแยกในสังคมไทยจนน่าเป็นห่วง เกิดความสับสนลดความปกติสุขของชีวิต จึงเป็นที่น่าห่วงใยต่อกลุ่มเยาวชนที่กำลังรับรู้ เรียนรู้ เลียนแบบและเสมือนจะห่างเหินจากธรรมะทั้งยังมีช่องว่างความสัมพันธ์ทางครอบครัว ทำให้เกิดความเครียดและว้าวุ่น หันไปพึ่งความสุขชั่วคราว เช่น เที่ยวกลางคืน มีเพศสัมพันธ์ก่อน

วัย ใช้ยาเสพติด บ้างตกเป็นเหยื่อของสังคมบริโภคนิยม หลงเชื่อโฆษณา ใช้สินค้าฟุ่มเฟือย หลงระเหิงอยู่ในโลกบันเทิง เล่นเกมคอมพิวเตอร์ ติดการพนัน ส่วนเยาวชนที่หวังความสำเร็จในชีวิต ก็มุ่งแต่สร้างอนาคตโดยไม่สนใจธรรมะ

สำหรับการป้องกันแก้ไขปัญหาดังกล่าว ต้องเสริมสร้างให้เยาวชนเกิดการคิดแบบมีวิจารณญาณ มีความรู้เข้าใจอย่างเท่าทันต่อสิ่งต่างๆ และปลูกฝังบ่มเพาะความงามทางคุณธรรมจริยธรรมตามหลักพุทธศาสนามีอุดมคติ เชื่อมั่นในพลังบวกและพร้อมเป็นพลังสร้างสังคมที่ดีงาม โดยมีหลักธรรมที่สำคัญและเหมาะสมคือ หลักสามัคคีธรรมหรือหลักสารณียธรรม 6 ซึ่งเป็นหลักธรรมแห่งความไว้ระลึกถึงธรรมเป็นเหตุที่ระลึกถึงกัน เป็นหลักการอยู่ร่วมกัน ด้วยความรัก เคารพ เมตตาเอื้ออาทร ช่วยเหลือส่งเสริมระหว่างกัน ยอมรับซึ่งกันและกัน มีการปรับตัว และสร้างการสามัคคีเป็นหนึ่งเดียว

นักเรียน/นักศึกษาอาชีวเกษตร เป็นกลุ่มเยาวชนที่กำลังอยู่ในช่วงวัยแห่งการเปลี่ยนแปลง ซึมซับและแสวงหาสิ่งต่างๆ ที่จะสร้างสมดุลระหว่างสติปัญญากับสภาวะแวดล้อม เพื่อสร้างความเป็นอัตลักษณ์แห่งตน จึงนับเป็นช่วงเวลาสำคัญของชีวิตที่อิทธิพลและประสบการณ์รอบด้านจะก่อให้เกิดปฏิกิริยาที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการในด้านต่างๆ (อมร รักษาสัตย์, 2541, หน้า 72 – 77) ฉะนั้นหากได้รับการพัฒนาตนเองตามหลักสามัคคีธรรม โดยการเรียนรู้ผ่านเทคนิควิธีการกระบวนการสร้างอนาคตเชื่อว่า จะทำให้เกิดการคิดอย่างเป็นระบบ เกิดพลังและกำลังใจพัฒนาตนเอง และเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อสร้างโปรแกรมการพัฒนาดตนเองตามหลักพุทธธรรม ด้วยกระบวนการหลักการสร้างอนาคตร่วมกัน
2. เพื่อศึกษาผลการพัฒนาดตนเองตามหลักพุทธธรรมโดยอาศัยหลักสามัคคีธรรม ผ่านเทคนิคกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากร นักเรียนที่กำลังศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นที่ 3 สังกัดวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงใหม่ ประจำปีการศึกษา 2552 จำนวน 315 คน
2. กลุ่มตัวอย่าง นักเรียนแกนนำที่ร่วมโครงการวิจัยเพื่อเป็นแกนนำอาสาซึ่งกำลังศึกษาระดับชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 3 จำนวน 30 คน ประกอบด้วยนักศึกษาชาย 18 คน นักศึกษาหญิง 12 คน

ทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา/ที่เกี่ยวข้อง

- ก. แนวคิดการพัฒนาดตนเองตามหลักพุทธธรรม
- ค. แนวคิดกระบวนการสอนแบบสร้างอนาคตร่วมกัน (Future Search Conference)
- ง. แนวคิดเกี่ยวกับระบบคู่สัญญา
- จ. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วิธีการวิจัย

ใช้ระเบียบวิธีการวิจัย เิงกึ่งทดลอง (Quasi Experimental Research)

เครื่องมือ การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงกึ่งทดลอง (Quasi Experimental Research) เครื่องมือของการวิจัยสามารถจำแนกได้ดังนี้

1. แบบประเมิน

1.1. แบบประเมินเพื่อวัดลักษณะการปฏิบัติตามหลักสามัคคีธรรม ซึ่งประกอบด้วย 5 ด้านได้แก่ ความซื่อสัตย์สุจริต ความยุติธรรม ความรับผิดชอบ ความสามัคคีและความมีเมตตา

1.2. แบบประเมินความพึงพอใจต่อการร่วมกิจกรรม

2. แบบสังเกตพฤติกรรม : พฤติกรรมกลุ่ม และพฤติกรรมส่วนบุคคล

3. โปรแกรมการพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรม ซึ่งสร้างตามหลักการสร้างอนาคตร่วมกัน มีลำดับชั้นการสอน 9 ขั้นตอน คือ การคาดหวัง การรำลึกอดีต ทุกข์ของผู้เรียน ต้นไม้ปัญหา ละครคน การสร้างวิสัยทัศน์ การปฏิบัติตามแผน การสร้างองค์ความรู้และการประมวลผลการเรียน ทั้งนี้โดยจัดทำแผนกิจกรรมจำนวน 10 แผน สำหรับการจัดกิจกรรม 10 ครั้ง ระยะเวลา 18 สัปดาห์ และได้ผ่านการตรวจสอบให้ข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เทคนิคการสร้างอนาคตร่วมกัน จิตวิทยา การวัดประเมินผล และหลักพุทธธรรม จำนวน 7 รูป/คน จนก่อให้เกิดแผนกิจกรรมดังนี้

3.1 แผนกิจกรรมที่ 1 กาลเวลานำพาเรามาร่วมกัน เป็นการชี้แจงวัตถุประสงค์สร้างความคุ้นเคย สะท้อนความคาดหวัง การนั่งสมาธิ พร้อมมอบหมายวิเคราะห์ตนเองโดยบันทึกวันนี้ที่ฉันเป็น เป็นเวลา 4 สัปดาห์ การเลือกให้นักเรียนแต่ละคนเลือกเพื่อนผู้พิทักษ์ เพื่อทำหน้าที่คอยดูแล ให้กำลังใจเติมพลังการทำดีเพื่อการพัฒนาตนเองระหว่างกัน ได้รับความก้าวหน้าการพัฒนาตนเองของเพื่อน พร้อมบันทึกให้กำลังใจในเอกสารบันทึกวันนี้ที่ฉันเป็นใช้ระยะเวลา 4 ชั่วโมง

3.2 แผนกิจกรรมที่ 2 สารธารแห่งชีวิตดอกไม้แห่งความฝัน เป็นการทบทวนวิเคราะห์ตนเองเพื่อทำความเข้าใจช่วงชีวิตที่ผ่านมา สร้างความหวังในการพัฒนาตนเองในอนาคตและการเรียนรู้ใช้ชีวิตอย่างสติในความเป็นจริง การบอกเล่าผลการวิเคราะห์ตนเอง การนั่งสมาธิ ใช้ระยะเวลา 4 ชั่วโมง

3.3 แผนกิจกรรมที่ 3 คือความใฝ่ฝัน เป็นการวิเคราะห์ตนเอง บอกสิ่งที่เป็นความภาคภูมิใจและเสียใจ การสร้างภาพสังคมในฝันดินแดนแห่งความรัก แนวทางสร้างสังคมในฝันและการเลือกเพื่อนผู้พิทักษ์ การบอกเล่าผลการวิเคราะห์ตนเอง การนั่งสมาธิ ใช้ระยะเวลา 3 ชั่วโมง

3.4 แผนกิจกรรมที่ 4 หันมองสังคม เป็นการวิเคราะห์สภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคม การวิเคราะห์พฤติกรรมของคนในสังคมปัจจุบัน การบอกเล่าผลการวิเคราะห์ตนเอง การนั่งสมาธิ ใช้ระยะเวลา 4 ชั่วโมง

3.5 แผนกิจกรรมที่ 5 เส้นทางสร้างสังคมแห่งฝัน เป็นการระดมความคิดเห็นถึงแนวทางสร้างสังคมในฝันดินแดนแห่งรัก โดยบทบาทของนักเรียน การสร้างวิสัยทัศน์และข้อกำหนดและปฏิญญาร่วมกันในการปฏิบัติตามเพื่อสังคมในฝันดินแดนแห่งรัก การบอกเล่าผลการวิเคราะห์ตนเอง การมอบหมายให้ทำโครงการพัฒนาตนเองพร้อมทั้งบันทึกวิถีพัฒนาตน : ด้วยใจที่ใฝ่ฝันถึงวันหน้า และการนั่งสมาธิ ใช้ระยะเวลา 5 ชั่วโมง

3.6 แผนกิจกรรมที่ 6 เรียนรู้ธรรมเพิ่มพลังตน เป็นการศึกษากรณีตัวอย่างผู้อุทิศตนเพื่อทำประโยชน์แก่สังคม การฟังธรรมบรรยายเรื่องการสร้างสังคมแห่งรักด้วยหลักสัจธรรม 6 การฝึกวิเคราะห์สถานการณ์จัดการอารมณ์ การฟังธรรมบรรยายเรื่องเทคนิคการควบคุมอารมณ์ตามหลักพุทธศาสนา การศึกษาแบบอย่างการดำเนินชีวิตของคนต้นแบบปราชญ์ชาวบ้าน 2 รูป/คน บอกเล่าผลการวิเคราะห์ตนเอง การนั่งสมาธิ ใช้ระยะเวลา 2 วัน

3.7 แผนกิจกรรมที่ 7 คนแห่งอนาคต การบอกเล่าผลการพัฒนาตนเองเพื่อสร้างสังคมในฝันดินแดนแห่งรัก การวิเคราะห์ปัญหาสังคม ผลกระทบและแนวทางแก้ไข การบรรยายพิเศษเรื่องภารกิจเยาวชนคนแห่งอนาคตกับการสร้างสังคมแห่งความสุข การนั่งสมาธิ ใช้ระยะเวลา 4 ชั่วโมง

3.8 แผนกิจกรรมที่ 8 ทำดีเพื่อแผ่นดิน การบอกเล่าผลการพัฒนาตนเองเพื่อสร้างสังคมในฝันดินแดนแห่งรัก การนั่งสมาธิ ทบทวนภาระกิจคนแห่งอนาคต การจัดทำข้อเสนอโครงการทำดีเพื่อแผ่นดิน การบรรยายเทคนิคการเขียนโครงการ และการ

พัฒนาข้อเสนอโครงการทำดีเพื่อแผ่นดินเพื่อนำสู่การปฏิบัติเป็นระยะเวลา 5 สัปดาห์ ใช้ระยะเวลา 8 ชั่วโมง

3.9 แผนกิจกรรมที่ 9 ขยายขยายความดี การบอกเล่าผลการพัฒนาตนเองเพื่อสร้างสังคมในแผ่นดินแดนแห่งรัก นำเสนอความก้าวหน้าโครงการทำดีเพื่อแผ่นดินและภารกิจขยายขยายความดี การบรรยายเทคนิคการสื่อสารเพื่อสร้างขยายความดี การนั่งสมาธิ ใช้ระยะเวลา 3 ชั่วโมง

3.10 แผนกิจกรรมที่ 10 เพราะวันนั้นจึงมีฉันวันนี้ เป็นการชื่นชมความดีและสะท้อนความคิดต่อการพัฒนาตนเอง การสรุปรายงานผลโครงการทำดีเพื่อแผ่นดินและขยายขยายความดี การนั่งสมาธิ ใช้ระยะเวลา 3 ชั่วโมง

4. เอกสารใบงานมอบหมาย ได้แก่ เอกสารบันทึกวันนี้ที่ฉันเป็น เอกสารบันทึกวิถีพัฒนาตนด้วยใจที่ใฝ่ฝันถึงวันหน้า แบบรายงานโครงการทำดีเพื่อแผ่นดินและขยายขยายความดี

5. ประเด็นการสนทนากลุ่ม เพื่อสะท้อนความคิดการพัฒนาของตนเอง ทั้งจากตนเองและการแสดงความเห็นของเพื่อนผู้พิทักษ์

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การประเมินลักษณะการปฏิบัติตนตามหลักสามัคคีธรรมของนักเรียนก่อนเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาตนเองตามหลักสามัคคีธรรมด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน

2. จัดกิจกรรมการพัฒนาตนเองตามหลักสามัคคีธรรมด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน ด้วยแผนกิจกรรมที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้นจำนวน 10 แผน

3. ระหว่างจัดกิจกรรมสังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองของนักเรียนทั้งรายบุคคลและเป็นกลุ่ม พร้อมทั้งบันทึกลงในแบบบันทึกการสังเกตพฤติกรรม

4. การประเมินลักษณะการปฏิบัติตนตามหลักสามัคคีธรรมและความพึงพอใจต่อกิจกรรมการพัฒนาตนเองด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกันของนักเรียนหลังการเข้าร่วมกิจกรรม

5. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากงานมอบหมายได้แก่

5.1 บันทึกการวิเคราะห์ตนเองวันนี้ที่ฉันเป็น ซึ่งกำหนดให้นักเรียนทุกคนบันทึกเป็นระยะเวลา 4 สัปดาห์และให้เพื่อนผู้พิทักษ์รับรู้ให้กำลังใจทุกครั้ง และทุกครั้งที่พบกลุ่มจะสุ่มเลือกตัวแทนนักเรียนผลัดเปลี่ยนมาเล่าบันทึกของตนเอง ครั้งละ 4 คน

5.2 บันทึกวิถีการพัฒนาตนเองด้วยใจที่ใฝ่ฝันถึงวันหน้า ซึ่งกำหนดให้นักเรียนทั้งหมดร่วมกันคิดถึงวิถีการพัฒนาตนเองตามหลักสามัคคีธรรม และทำปณิธานการพัฒนาตนเองตามหลักสามัคคีธรรม การมอบหมายให้นักเรียนดำเนินการพัฒนาตนเองตามปณิธาน พร้อมบันทึกผลการพัฒนาตนเองเป็นระยะเวลา 4 สัปดาห์ ให้เพื่อนผู้พิทักษ์รับรู้ให้กำลังใจการพัฒนาดังกล่าว และทุกครั้งที่พบกลุ่มจะสุ่มเลือกตัวแทนนักเรียนผลัดเปลี่ยนมาเล่าบันทึกของตนเอง ครั้งละ 4 คน

5.3 รายงานโครงการทำดีเพื่อแผ่นดินและขยายขยายความดี ซึ่งกำหนดให้ นักเรียนร่วมระดมความคิดต่อความหวังในสังคม และการทำกิจกรรมเพื่อสังคม จำนวน 5 โครงการ โดยให้การสนับสนุนงบประมาณจำนวน 3,500 บาท

6. การสนทนากลุ่ม โดยกำหนดประเด็นให้นักเรียนบอกเล่าการเปลี่ยนแปลงของตนเองและเพื่อนผู้พิทักษ์ รวมทั้งความรู้สึกร่วมต่อการร่วมกิจกรรม

7. นำข้อมูลที่ได้รับการตอบแบบสอบถาม การสังเกตพฤติกรรม การตรวจสอบผลงานและการสนทนากลุ่ม มาเปรียบเทียบผลการปฏิบัติตนตามหลักสามัคคีธรรมโดยใช้ระดับค่าเฉลี่ยก่อนและหลังร่วมกิจกรรม

การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้วิธีการผสมผสานทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยได้นำคะแนนประเมินก่อนและหลังร่วมกิจกรรมของนักเรียน มาวิเคราะห์ผลโดยใช้สถิติพื้นฐานได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน จากนั้นจึงนำมาเปรียบเทียบผลการเรียนรู้ โดยใช้ค่า Paired Sample test พร้อมทั้งการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสังเกตพฤติกรรม การสะท้อนความคิด บันทึกการวิเคราะห์และพัฒนาตนเอง โครงการทำดีเพื่อสังคมและการสนทนากลุ่ม

ผลการวิจัย

ผลเชิงสถิติพบว่า หลังจากการร่วมกิจกรรมการพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรมตามหลักสามัคคีธรรม ด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน ทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์การพัฒนาตนเองด้านสามัคคีธรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยมีระดับค่าเฉลี่ยพฤติกรรมหลังร่วมกิจกรรมสูงกว่าก่อนร่วมกิจกรรมทั้ง 5 ด้าน ดังนี้ ด้านความซื่อสัตย์สุจริต มีค่าเฉลี่ยพฤติกรรมในระดับมากที่สุด (4.45) ด้านความรับผิดชอบ มีค่าเฉลี่ยพฤติกรรมด้านความรับผิดชอบในระดับมากที่สุด (4.61) ด้านความยุติธรรม มีค่าเฉลี่ยพฤติกรรมในระดับมากที่สุด (4.64) ด้านความสามัคคี มีค่าเฉลี่ยพฤติกรรมระดับมากที่สุด (4.55) และด้านความเมตตา มีค่าเฉลี่ยพฤติกรรมระดับมากที่สุด (4.43)

จากการสังเกตพบว่า นักเรียนแสดงความตั้งใจพัฒนาตนเอง มีความกระตือรือร้นในกิจกรรมที่ได้รับมอบหมาย มีการซักถามอภิปรายแสดงความคิดเห็นที่สะท้อนทักษะการคิดวิเคราะห์ต่อตนเองและสังคม มีการนำเสนอความคิดอย่างเป็นระบบ ชัดเจนครอบคลุม อ้างอิงหลักการ และมีมุมมองเชิงสร้างสรรค์ต่อการแก้ไขปัญหาสังคม

เช่นเดียวกับโครงการทำดีเพื่อแผ่นดิน ซึ่งโครงการสร้างสรรค์ จำนวน 5 โครงการ ได้แก่ โครงการชวนเพื่อนพี่น้องทำดี โครงการรักษาสีเสื้อมัดมัด โครงการอาสาเกษตร โครงการค่ายอาสาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตป้องกันสารเสพติดสำหรับน้องพี่ที่สูง และโครงการชวนเพื่อนเข้าวัด ซึ่งเบื้องต้นได้รับการสนับสนุนงบประมาณการดำเนินงานจำนวน 3,500 บาท หากแต่ไม่เพียงพอต่อการดำเนินงาน ซึ่งพบว่านักเรียนมีความพยายามในการดำเนินโครงการฯ โดยระดมหาทุนสนับสนุนเพิ่มเติมทั้งในรูปแบบของวัสดุสิ่งของหรือเงิน ทั้งยังสามารถขยายเครือข่ายความดีเพิ่มเติม โดยการชักชวนเพื่อนพี่น้องนักเรียนนักศึกษาในวิทยาลัยฯ เข้าร่วมโครงการทำดีเพื่อสังคมกว่า 300 คน

ความสำเร็จการพัฒนาตนเองตามหลักสามัคคีธรรมด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน เน้นกิจกรรมที่หลากหลาย เงื่อนไขที่ต้องใช้ทักษะการคิด วิเคราะห์ ฝึกการแก้ปัญหา พัฒนาทักษะการสื่อสาร และการวางแผนทำงานเป็นทีม ซึ่งเป็นการฝึกคิดแบบโยนิโสมนสิการคือ การไตร่ตรอง พิจารณาหาเหตุผล หาทางเลือกเกื้อหนุนให้เกิดจิตใจและพฤติกรรมที่ดีงาม ซึ่งเป็นฐานการพัฒนาปัญญาตามแนวพุทธศาสตร์ได้แก่ หลักทมะซึ่งเป็นการฝึกขัดเกลานิสัยให้เหมาะสมรู้จักข่มตนและฝึกปรับปรุงตน โดยอาศัยหลักสิกขาคือ การศึกษาเพื่อให้รู้แจ้งรู้จักประโยชน์ มองทุกอย่างเพื่อเป็นการเรียนรู้เพื่อปรับปรุงและพัฒนาตนเอง และหลักภาวนาคือ การพัฒนาตนเองทางกาย สังคม อารมณ์และสติปัญญา

กิจกรรมสำคัญของพัฒนาตนเองตามหลักสามัคคีธรรมด้วยกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน คือ การฝึกสมาธิ ทุกครั้งก่อนและหลังร่วมกิจกรรม ซึ่งในระยะแรกนักเรียนจะมีภาวะสงบนิ่งช้าและน้อย ต่อมาเมื่อฝึกฝนบ่อยครั้งพบว่านักเรียนสามารถเข้าสู่ภาวะสงบนิ่งได้เร็วและนานขึ้น ทั้งยังมีการนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันเพื่อกำกับภาวะจิต พัฒนาจิตฝ่ายดีและลดจิตฝ่ายชั่ว ส่งผลต่อการพัฒนาทักษะการคิด

นักเรียนหญิงมีการพัฒนาด้านความคิด ความรู้สึกและการปฏิบัติสูงกว่านักเรียนชาย โดยมีการแสดงทางอารมณ์ความรู้สึกผ่านการพูดการกระทำที่ชัดเจน มีมุมมองที่ละเอียดกว่านักเรียนชาย หรือเมื่อสุ่มบอกเล่าผลการพัฒนาตนเอง นักเรียนหญิงสามารถบอกเล่าสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ดี และเมื่อทำกิจกรรมทำดีเพื่อแผ่นดิน พบว่านักเรียนหญิงจะมีบทบาทสำคัญในการออกแบบกิจกรรม ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องจากโครงสร้างสภาพอารมณ์ของเพศหญิงที่มีความละเอียดอ่อนกว่าเพศชายแต่อย่างไรก็ตามเนื่องจากการวิจัยครั้งนี้มีช่วงระยะเวลาจำกัด ฉะนั้นผลการวิจัยจึงบ่งบอกสถานการณ์ ณ ปัจจุบัน หากขยายช่วงเวลาและมีการทำกิจกรรมพัฒนาย้ำทวนบ่อยครั้งต่อเนื่อง พร้อมทั้งติดตามผลความคงทน อาจพบการความแตกต่างที่ชัดเจนของการพัฒนาตนเองตามหลักสามัคคีธรรม

การจัดแผนกิจกรรมให้นักเรียนกำหนดเป้าหมายของชีวิตและวางแผนพัฒนาตนเองตามหลักสามัคคีธรรม มีการบันทึกพฤติกรรมตนเอง การบอกเล่าผลการปฏิบัติต่อกลุ่มเพื่อน มีการชมเชยให้กำลังใจโดยเพื่อนผู้พิทักษ์ ครูผู้สอนและเพื่อนร่วมกิจกรรม ทำให้นักเรียนมีความสุขภาคภูมิใจในตนเอง เพิ่มระดับความพยายามพัฒนาตนเอง โดยกำกับพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์สร้างพฤติกรรมที่ดี ทั้งนี้พบว่า กิจกรรมเพื่อนผู้พิทักษ์เป็นเทคนิค วิธีการ และเงื่อนไขของการปลูกฝังคุณธรรม มีความเหมาะสมกับนักเรียน เพราะเป็น

ช่วงวัยที่เพื่อนหรือกลุ่มทางสังคมมีอิทธิพลต่อวิถีคิดและพฤติกรรมค่อนข้างมาก

ลักษณะกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องความต้องการ ใกล้เคียงกับความเป็นจริงในวิถีปฏิบัติ และสภาพการณ์ทางสังคม ได้มี โอกาสสัมพันธ์ สัมผัสและฝึกปฏิบัติ ทำให้เกิดการปรับมุมมองทางศีลธรรม ด้วยการตีความให้เหมาะสมกับกาลสมัย สอดคล้องกับสังคม ทำให้นักเรียนมีความสุขความประทับใจในการเรียนรู้ และนำไปบอกเล่าต่อให้เพื่อนหรือกลุ่มเครือข่ายได้รับทราบ เป็นการขยายข่าย ความดีให้กว้างขวาง ดังนั้นการพัฒนาตนเองที่ดีควรเป็นการบูรณาการร่วมระหว่างศาสตร์สมัยใหม่กับหลักคำสอนทางศาสนา ที่ดีความ โดยพยายามเข้าใจถึงแก่นแท้ของคำสอนและนำมาปรับใช้ให้เข้ากับกลุ่มคนในสังคม เพื่อพัฒนาจิตใจ ปัญญาและพฤติกรรมอย่างเกื้อกูล และสร้างสรรค์

ข้อเสนอแนะในการใช้ประโยชน์

1. กระบวนการสร้างอนาคตร่วมกันเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ คำนึงการมีส่วนร่วมสูงสุด ผู้สอนควรมีการกระตุ้นให้ผู้เรียนสะท้อน ประสบการณ์เดิมสู่การคิดวิเคราะห์ที่เชื่อมโยงกับความเป็นจริงทางสังคม และควรใช้กับกลุ่มผู้เรียนที่ไม่เกิน 40 คน และควรวัด ประเมินผลการพัฒนาตนเอง ด้วยวิธีการที่หลากหลายสอดคล้องกับกับสภาพจริง
2. ปัจจัยที่ส่งผลสำเร็จในการพัฒนาพฤติกรรมได้แก่ ความสนใจพัฒนาตนเองของนักเรียน สภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมของ สถานศึกษา ซึ่งมีการอยู่ร่วมกันในระบบหอพัก มีองค์กรนักศึกษาที่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมกิจกรรมนิสิต มีกิจกรรมที่กำหนดเป็น ส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนมีการวัดประเมินผลคือ การบำเพ็ญประโยชน์
3. การวิจัยครั้งนี้ ดำเนินการทดลองในกลุ่มเดียว โดยการคัดเลือกอาสาสมัครแกนนำ ด้วยความมุ่งหวังพัฒนาอาสาสมัครแกน นำอย่างเป็นรูปธรรม แต่ทำให้ไม่สามารถเปรียบเทียบผลการวิจัยได้ ดังนั้นหากมีการทดลองสองกลุ่มคือ กลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม อาจจะช่วยทำให้สามารถเปรียบเทียบพัฒนาการของผู้เรียนทั้งสองกลุ่มได้ว่า โปรแกรมกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกันสามารถพัฒนา นักเรียนตามหลักพุทธธรรมได้เพียงใด